

Journal of Children's

LITERATURE & LANGUAGE
EDUCATION

Teacher and Principal Characters in Children's Books*

Oğuzhan YILMAZ**, Yasin Mahmut YAKAR***

Abstract. It is known that teachers play a great role in shaping the characters of children at an early age. For this reason, the way the teacher characters are presented in children's books is important. The document analysis design was used in the study to determine how the teacher and principal characters in children's books are shown. In line with the purpose of the study, the works containing the characters of teachers and principals were obtained by taking into account the opinions of the relevant field experts. Afterward, these works were read considering the sub-problem of the research, and the works that were not thought to reflect the child's point of view and reality were not included in the study group. While determining the works, more than one work of the authors was not included, and the works of different authors were tried to be used as much as possible. The works examined in the study were first read by the researchers without keeping any records. Then, the books were reviewed in light of the sub-problem of the research, and the sections about the characters of the teacher and the principal were recorded without any filtering. These recorded data were uploaded to the NVIVO 11 qualitative data analysis program, where they were first subjected to descriptive analysis and then to content analysis. In order to increase the validity and reliability of the study, coding was done by considering the reliability formula of Miles and Huberman (1994). As a result of the study, it was determined that the characters of the teachers and principals care a lot about the school rules, sometimes they make a habit of discriminating and insulting the students, and they rarely show loving and understanding attitudes.

Keywords: Children's literature, fictional text, teacher, principal, education.

How to cite: Yılmaz, O., & Yakar, Y. M. (2022). Teacher and principal characters in children's books. *Journal of Children's Literature and Language Education*, 5 (2), 201-215. DOI: 10.47935/ceded.1216084

* This study is a revision of the paper presented at the 13th International Congress of Turkish Language Education and Teaching.

** Erzincan Binali Yildirim University, Faculty of Education, Turkish Education, Erzincan, Türkiye; oyilmaz@erzincan.edu.tr

*** Erzincan Binali Yildirim University, Faculty of Education, Turkish Education, Erzincan, Türkiye; ymyakar@hotmail.com

Çocuk Kitaplarında Öğretmen ve İdareci Karakterler *

Oğuzhan YILMAZ**, Yasin Mahmut YAKAR***

Öz. Erken yaşlarda çocukların karakterlerinin şekillenmesinde öğretmenlerin büyük bir rol oynadığı bilinmektedir. Bu nedenle çocuk kitaplarında öğretmen karakterlerin sunuluş biçimi önemlidir. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında yer alan öğretmen karakterinin nasıl resmedildiğini tespit etmek amacıyla yapılan çalışma, doküman analizi deseniyle kurgulanmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda içeriğinde öğretmen karakter bulunan eserler, ilgili alan uzmanlarının görüşleri dikkate alınarak temin edilmiştir. Sonrasında bu eserler araştırmanın problem cümlesi göz önünde tutularak okunmuş, çocuk bakışını ve gerçekliğini yansıtmadığı düşünülen eserler çalışma grubuna dâhil edilmemiştir. Eserler belirlenirken yazarların birden fazla eserine yer verilmemiş, mümkün olduğunca farklı yazarların eserleri kullanılmaya çalışılmıştır. Çalışmada incelenen eserler araştırmacılar tarafından öncelikle herhangi bir kayıt tutulmadan okunmuştur. Ardından araştırmanın alt problemi ışığında kitaplar gözden geçirilmiş, öğretmen karakterlerle ilgili kesitler herhangi bir süzgece tabi tutulmadan kayda alınmıştır. Kayıt altına alınan bu veriler NVİVO 11 nitel veri analiz programına yüklenerek önce betimsel analize ardından içerik analizine tabi tutulmuştur. Çalışmanın geçerlik ve güvenilirliğini artırmak amacıyla kodlamalar Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik formülü dikkate alınarak yapılmıştır. Çalışma sonucunda öğretmen karakterlerin okul kurallarını fazlasıyla önemsedikleri, kimi zaman ayrımcılık yapıp öğrencilere hakaret etmeyi alışkanlık hâline getirdikleri, nadir de olsa sevgi dolu ve anlayışlı tutumlar sergiledikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, kurmaca metin, öğretmen karakteri, eğitim.

* Bu çalışma 13. Uluslararası Türkçenin Eğitimi Öğretimi Kongresinde sunulan bildirinin gözden geçirilmiş halidir.

**^{ID} Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Erzincan, Türkiye; oyilmaz@erzincan.edu.tr

***^{ID} Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Erzincan, Türkiye; ymyakar@hotmail.com

1. Giriş

Erken yaşlarda çocukların karakterlerinin şekillenmesinde öğretmenlerin büyük bir rol oynadığı bilinmektedir. Bu bağlamda öğretmen karakteri birçok yazınsal eserde farklı şekillerde yer almaktadır. Türk edebiyatında Tanzimat'tan sonra gelişen roman türünde öğretmen ve idareci karakterlerin yer almaya başladığı görülse de özel olarak bu karakterlerin çocuk edebiyatı ürünlerindeki görüntüsüne ilişkin yakın zamanda Türkiye'de bir çalışma yapılmamıştır.

Bandura tarafından 1977 yılında geliştirilen Sosyal Öğrenme Teorisi insanların çevresindekileri gözlem yoluyla model alarak öğrendiği tezine dayanır. Bu teoriye göre gözlem ve model alma insanların nasıl ve niçin öğrendikleri üzerinde öncelikli bir rol oynar. Öğrenmenin çevreyle doğrudan etkileşimden de öte başkalarının davranışlarının gözlemlenmesi sonucu gerçekleştiğini öne süren Bandura (1977), Sosyal Öğrenme Teorisi isimli kitabında insan davranışlarının çoğunun modelleme yoluyla gözlemlenerek öğrenildiğini ve bu sürecin başkalarını gözlemlemek ve sonrasında bu kodlanmış bilgiyi davranışlar için bir rehber olarak kullanmak şeklinde gerçekleştiğini savunur.

Bandura'nın teorisine göre çevredeki gözlemlenmek ve model almak için doğrudan yaşantılara da gerek yoktur (1977). Zira insanlar gerçek karakterlerin yanında kurgusal karakterleri sembolik öğrenmeler vasıtasıyla model alarak öğrenebilmektedir. Bu noktada filmler, diziler, animasyonlar, çizgi filmler gibi pek çok medya unsurundan model alarak öğrenmeyi desteklemek için faydalanılabilir. Nitekim ilgili literatüre bakıldığında bu medya unsurlarının öğrenmeye olan etkisi ile ilgili yerli yabancı pek çok çalışma görülebilir. Öğrenmeye etki eden ilgili medya unsurlarından biri de kurgusal nitelikli çocuk kitaplarıdır.

Zengin içerikleri ile okura önemli tecrübeler sunan çocuk kitapları, kitapların kahramanları ve karakterleri aracılığıyla da okurun öğrenmesine katkı sağlayabilmektedir. Söz gelimi Sever (1995) çocuk kitaplarındaki kahramanların en önemli özelliklerinden birinin çocuğa kendisiyle özdeşim kurabileceği fırsatlar oluşturması olduğunu söyleyerek karakterlerin öğrenme sürecindeki önemine işaret etmiştir. Benzer şekilde Almerico da (2014) nitelikli çocuk kitaplarındaki iyi karakterler aracılığıyla çocukların öğrenmelerinin desteklenebileceğini savunmuş, nitelikli edebiyat ürünlerinin karakterler aracılığıyla çocukların önemli temel etik değerleri kazanmasında etkili olduğunu vurgulamıştır. Bu açıdan çocuk kitaplarındaki pek çok karakterin olduğu gibi öğretmen ve idareci karakterlerin sunumu da model alma ve öğrenme sürecinde önem taşımaktadır. Niemi, Smith ve Brown (2014) popüler çocuk kitaplarında öğretmen sunumları isimli araştırmalarında çocuk kitaplarında öğretmen karakterinin sunumunun önemli olduğunu dile getirmiş, özellikle popüler çocuk kitaplarındaki öğretmen tasvirlerinin yetişkinlerin okul ve öğretmen hakkındaki algısını yansıtmak açısından ne denli dikkate değer olduğunu vurgulamıştır. Benzer şekilde Ramsey (2003) de çocuk edebiyatında öğretmenlerin sunulma biçimlerinin önemli olduğunu, çocukların okul tecrübeleri ile ilgili kitapları okurken eğlendiğini ve bu kitaplar içerisinde

öğretmen karakterlerin bulunması halinde kitapların daha ilgi çekici hale geldiğini aktarmıştır.

Niemi ve diğerleri (2014) ve Ramsey'in (2003) çocuk kitaplarında öğretmenlerin sunumunun önemiyle ilgili bu düşüncelerine rağmen Türk çocuk edebiyatında öğretmen ve idareci karakterlerin sunumuyla ilgili yapılmış özel bir çalışma bulunmamaktadır. Bu konuda Türkiye'de yapılan çalışmaları iki başlık altında değerlendirmek mümkündür. İlk başlık Tanzimat'tan sonra roman türünün gelişimiyle ve Cumhuriyet sonrası oluşturulmaya çalışılan aydın tipiyle ilgilidir. Söz gelimi Aydın (2006), Sevinç (2012), Kalfa (2013), Günday (2014), Baskın ve Toyran'nın (2016) yaptığı çalışmalar Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş evresinde öğretmeni idealist, genellikle aydınlanma öncüsü olarak konumlandıran hatta zaman zaman olağanüstü bir varlık kimliğine sokan eserlerin incelenmesine dönüktür. Literatürde öğretmen ve idareci karakterlerin sunumu ile ilgili öne çıkan bir diğer çalışma başlığı ise çocuk edebiyatı alanında yazılmış ve dolaylı olarak öğretmen ve idareci karakterlerin bir yönüyle eserlerde sunumuna yer veren çalışmalardır. Bu noktada Destegüloğlu (2020), Dumanlı Kadızade ve Aslan'ın (2022) yaptığı çalışmalar çocuk kitaplarında kötü karakterlere ve otoriterleşmeye odaklanmış, bu çerçevede çalışmalarının amaçları doğrultusunda öğretmen ve idareci karakterlere de değinmişlerdir.

Türk edebiyatı ve Türk çocuk edebiyatı merkezli akademik çalışmalar bu minvalde ele alınırken yurt dışında öğretmen ve idareci karakterlerin çocuk kitaplarındaki yansınmasıyla ilgili spesifik olarak yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Yurtdışında yazılan ilgili literatür bu bakışla incelendiğinde Niemi ve diğerleri (2014), Sandefur ve Moore (2004), Ramsey (2003), Triplett ve Ash (2000), Barone, Meyerson ve Mallette (1995) tarafından yapılan çalışmalara ulaşılmıştır. İlgili çalışmalar genel bir perspektifle değerlendirildiğinde çalışmaların çocuk kitaplarında öğretmenlerin sunumları, öğretmen özelinde okul algısı, öğretim yöntemlerine ilişkin yansımalar, yetişkinlerin okulla sosyal ilişkileri, kültürel kalıplar, öğrencilerle ilişkiler, okulla ilgili tutumlar şeklindeki alt başlıklar üzerine yoğunlaştığı görülmektedir.

Yukarıda da görüldüğü gibi ilgili literatürde kurgusal nitelikli eserlerde öğretmen karakterlerin yansınmasıyla ilgili yurtdışında doğrudan yapılmış çalışmalar bulunmasına rağmen Türkiye'de öğretmen karakterlerin çocuk kitaplarında nasıl görüldüğüne dair bir çalışmanın yapılmamış olması ve çocukların öğretmene yüklediği değerlerin büyüklüğü nedeniyle bu çalışma kaleme alınmıştır. Çalışmada "Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında öğretmen ve bununla bağlantılı olarak idareci karakteri nasıl sunulmuştur?" problemine cevap aranmıştır.

2. Yöntem

2.1. Çalışmanın Deseni

Çalışma doküman analizi deseniyle kurgulanmıştır. Araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan bu desen (Yıldırım ve Şimşek 2011, s. 187), detaylı incelemelere imkân vermesi yönüyle de işlevseldir (Bowen, 2009,

s. 27). Çalışmada yazınsal nitelikli eserlerdeki idareci ve öğretmen karakterlerin görünümleri belirlenmeye çalışıldığı için doküman analizi deseni tercih edilmiştir

2.2. Çalışma Grubu/ İncelenen Dokümanlar

Çalışmanın amacı doğrultusunda içeriğinde öğretmen karakter bulunan eserler ilgili alan uzmanlarının görüşleri dikkate alınarak temin edilmiştir. Bu alan uzmanları çocuk edebiyatı alanında çalışmalar yapan iki akademisyen ve farklı okullarda görev yapan beş Türkçe öğretmeninden oluşmaktadır. Sonrasında bu eserler araştırmanın problem cümlesi göz önünde tutularak okunmuş, çocuk bakışını ve gerçekliğini yansıtmadığı düşünülen eserler çalışma grubuna dâhil edilmemiştir. Eserler belirlenirken veri çeşitliliğini göz önünde tutmak amacıyla aynı yazarın birden fazla eserine yer verilmemiş, mümkün olduğunca farklı yazarların eserleri kullanılmaya çalışılmıştır. Nihayetinde aşağıdaki Tablo 1’de yer alan eserler çalışma grubunu oluşturmuştur.

Tablo 1
İncelenen Dokümanlar

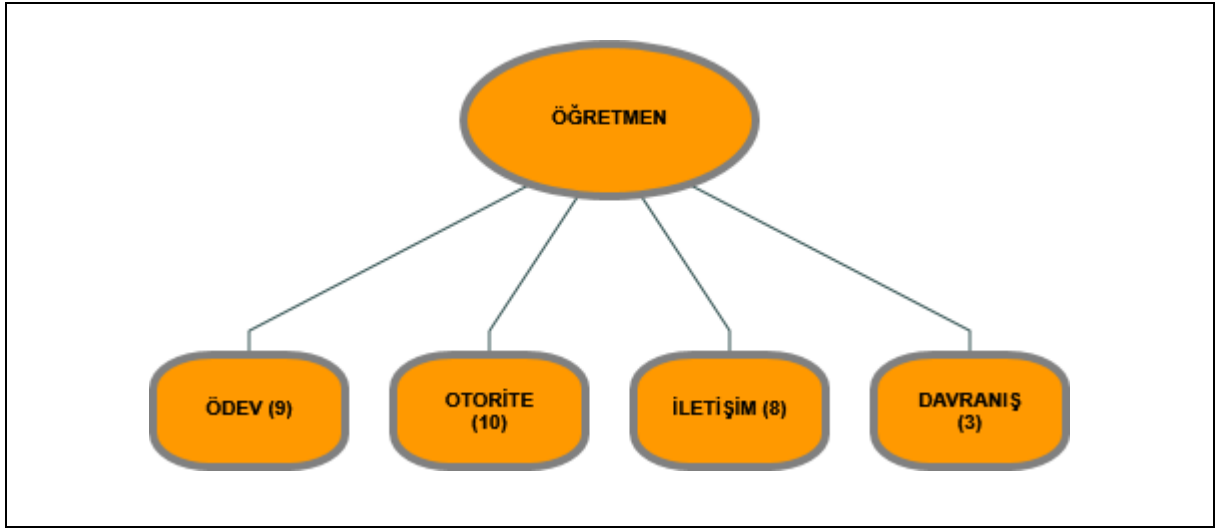
Eserin Adı	Yazarı	Basım yılı	Yayınevi	Kısaltma
Yumurtadan Çıkan Öğretmen	Muzaffer İzgü	2016	Bilgi	YÇÖ
Yaratık Öğretmen Çıldırdı	Sam Watkins	2016	Domingo	YÖÇ
Of Yaaa! Yine mi Ödev?	Şebnem Güler Karacan	2013	Nesil	YÖ
Çılgın Öğretmen	Melek Çe	2016	Uğurböceği	ÇÖ
Böyle de Ödev mi Olur?	Fatih Erdoğan	2014	Mavibulut	BÖÖ
Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar	Miyase Sertbarut	2013	Çizmelikedi	SKOA

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada incelenen eserler araştırmacılar tarafından öncelikle herhangi bir kayıt tutulmadan okunmuştur. Ardından araştırmanın alt problemi ışığında kitaplar okunmuş, öğretmen ve idareci karakterlerle ilgili kesitler herhangi bir süzgece tabi tutulmadan kayda alınmıştır. Kayıt altına alınan bu veriler NVİVO 11 nitel veri analiz programına yüklenerek burada önce betimsel analize ardından içerik analizine tabi tutulmuştur. Çalışmanın geçerlik ve güvenilirliğini artırmak amacıyla kodlamalar Miles ve Huberman’ın (1994) güvenilirlik formülü dikkate alınarak yapılmış ve .82 sonucu elde edilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarında Öğretmen Karakterinin Yansımaları

Şekil 1. Öğretmen Karakterlerle İlgili Problem Alanları

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında öğretmen karakterinin genellikle olumsuz yansımaları olduğu görülmektedir. Kitaplarda özellikle öğretmen karakterlerin otorite kurma şekilleri, ödev verme biçimleri, iletişim kurma yöntemleri ve kişisel tepkileri problem alanı olarak görülmektedir.

Öğretmenlerin otorite kurma biçimleri yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında öne çıkan en önemli sorundur. Öğretmenlerin öğrencilerin bütün davranışlarını kontrol etmeye çalışmaları en ufak bir fısıltıda bile “Şşşt! İkiniz! Ne fısıldaşıyorsunuz öyle? Buhar kazanı gibi fosur fosur (BÖO, s. 20).” şeklinde ikazda bulunmaları, hatta zaman zaman küçük dillerini göstermeleri (BÖO, s. 23) kitap karakterlerini tedirgin eder. Öğretmenlerin asık yüzlü olmaları da otorite anlayışıyla ilgili problemlerin başında gelmektedir. Örneğin “Çılgın Öğretmen” isimli kitapta yer alan “Yine o gözlüklü ve ciddi öğretmen girmişti dersimize. Hamza onun boş zamanlarında tembel öğrencileri yediğini söylüyordu. Batuhan ise onu bir keresinde marketten kasap bıçağı alırken görmüştü. Müge de okulun kapısında yakaladığı bir kediyi evine götürdüğünü söyledi. Zavallı kedi! Bu duyduklarımız yüzünden sınıfta çıt çıkmıyordu (s. 11).” biçimindeki cümleler sınıfta ciddi davranmaya çalışan ve gülmeyen bir öğretmenin öğrencilerin nazarında nasıl bir algı oluşturduğunu gözler önüne sermektedir. Öğretmenlerin otorite kurmak için kullandıkları araçlardan biri de öğrencilere hakaret etmektir. “Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar” isimli eserde öğretmenin öğrenciler için kullandığı “Nerde ahmak var, benim sınıfıma doldurmuşsunuz (s. 16).” cümlesi bu ekseninde düşünülebilecek bir cümledir. Yine öğretmenlerin saygıyı algılama biçimleriyle ilgili göstermiş oldukları tepkiler de otorite bağlantılı sıkıntılara yol açmaktadır. “Ben çekingen bir çocuktum, yolda öğretmenimle karşılaştığımda selam vermeye utanırdım. O da kızardı: ‘Niçin görmezden geliyorsun? Bir daha böyle saygısızlık etme!’ Oysa ben yalnızca çekingendim (SKOA, s. 23).” şeklinde

eserlerde yer bulan cümleler anlayışsızlığın da bir otorite problemine yol açtığını göstermektedir.

Ödev de incelenen eserlerde öğretmenle ilgili algıyı belirlemede önemli etkenlerden biridir. Ödevle ilgili algı eserlerde genellikle olumsuz olarak okurun karşısına çıkmaktadır. Öğrenciler genellikle kendilerine verilen ödevleri ilgi alanlarının dışında ve gereksiz bulmaktadır. Söz gelimi “Normal olarak ödev konusu ilgi alanıma girmez. Gereksiz bulurum (BÖÖ, s. 26).” cümleleri bu durumu kanıtlar niteliktedir. Benzer şekilde “Yine mi Ödev” isimli kitaptaki kahramanın yaptığı ödevleri sorgulaması ve bunlara anlam verememesi “Neden yaptığımızı bilmediğimiz bir sürü tuhaf ödev. Annem ‘Çöpten başka bir şey değil.’ diyor. Haklı aslında (s. 4).” cümlelerinden anlaşılmaktadır. Kitaplarda öğrenci karakterler öğretmenlerinin kendilerine verdikleri ödevleri ceza olarak da algılamaktadırlar. “Böyle de Ödev mi Olur” adlı eserde Memo isimli kahramanın, öğretmenin kendisine vermiş olduğu “Aşk var mı, yok mu? (s. 29)” şeklindeki ödev konusunu araştırırken “Acaba öğretmen bu ödevi bana ceza olarak vermiş olabilir mi? (s. 94)” diye düşünmesi ödevlerin algılanış biçimiyle ilgili bir sıkıntı olduğunu ve bu sıkıntının öğretmenle de bağlantılı şekilde düşünüldüğünü göstermektedir. Öğretmenlerin “Bütün evleri yan yana koyan öğretmenim, benim evimi en son sıraya koydu. Belli ki beğenmemişti (YÖ, s.10-11).” cümlelerinden anlaşılacağı üzere yapılan ödevleri beğenmemesi, bazen de ödevlerde yer alan “Hmmm... Kendi görüşünü de yazabilirsin ama bu bir araştırma ödevi olduğu için oraya sadece görüştüğün kişilerin görüşlerini yazman daha doğru olur (BÖÖ, s. 188).” şeklindeki cümlelerden anlaşıldığı gibi öğrenci görüşlerine saygı duymaması ödevlerle ilgili bir diğer problemi teşkil etmektedir. Kitaplarda ödevlerle ilgili tespit edilen tüm bu sıkıntılara ek olarak ödevlerin tek başına yapılabilir olmaması (YÖ, s. 11, 22), öğretmenlerin öğrencilerin potansiyellerinin üzerinde beklentiler kurması (YÖ, s. 11), öğrencilerin ödevlerin nasıl yapılacağıyla ilgili bir kestirimde bulunamamaları (YÖ, s. 5), ödev yapılacak kişinin seçiminde öğretmenlerin zorlayıcı tutumları (YÖ, s. 22) da ödevler konusunda eserlere yansıyan diğer problemlerdendir.

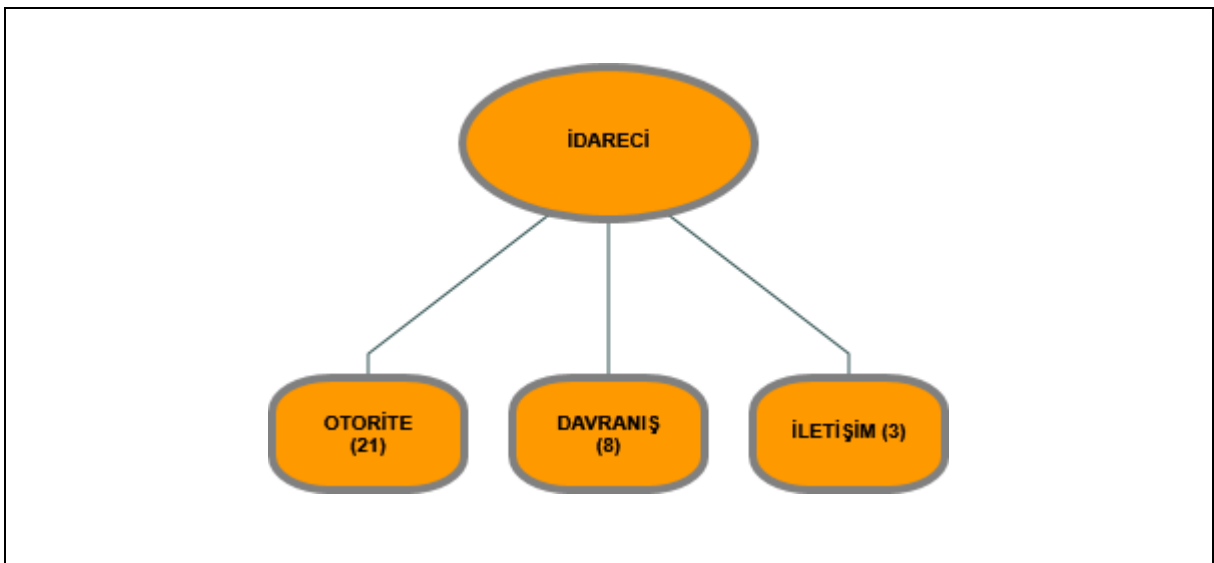
Kitaplarda öne çıkan problem alanlarından biri de iletişimdir. “Bunu Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar” isimli kitaptaki “Okulda bazı çocuklar sınavlara hazırlanıyor. En iyi okullara gitmek, en yüksek puanı almak istiyorlar. SBS ve başka kısaltmaları olan sınavlardan söz ediyorlar. Öğretmenimiz de aynı kısaltmaları kullanıyor, hem de sık sık kullanıyor. Sanki biz anlamayalım diye şifreli bir şeyler konuşuyorlar. Öğretmenimiz şifreyi bilen çocuklarla daha çok ilgileniyor (s. 21-22).” cümlelerinden anlamak mümkündür. İncelenen eserlerde iletişimle ilgili problemleri farklı başlıklar altında da değerlendirmek mümkündür. Bu başlıklardan ilki öğretmenin uzun konuşmasından kaynaklanan sıkıntılardır. Bu durumu “Böyle de Ödev mi Olur” isimli kitabın başkahramanı Memo’nun rehberlik öğretmeni Zeynep’le ilgili şikâyetinden anlamak mümkündür. Kitapta yanlış anlaşılmalarda iletişim problemleri doğurmaktadır. Söz gelimi yine aynı eserde öğrencilerin arkadaşlarından birine köfte diye hitap etmesi sonucu öğretmenin “Köfte mi? Ne köftesi oğlum? Daha yemekten gelmediniz mi siz? (s. 21).” şeklindeki ifadeleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Öğretmenin

öğrencilerine karşı ilgisiz tavırları da iletişim odaklı problemler ortaya çıkarmaktadır. “Böyle de Ödev mi Olur” isimli kitapta Memo’nun ödevini gereksiz bulması ve bunu öğretmenine ifade etmesi üzerine öğretmenin ona tepki vermeyerek birlikte çay içtikleri beden eğitimi öğretmenine dönüp tayinlerin ne zaman yapılacağını sorması ve en kısa zamanda en uzaktaki bir okula gitmek istediğini söylemesi bu ekseninde düşünülebilir. İletişimle ilgili eserlere yansıyan bir diğer problem ise öğretmenlerin daha iyi anlaşılacak adına öğrencilere verdikleri uzun nasihatlerdir (BÖÖ, s. 117).

Öğretmenlerin öğrencileriyle ilişkilerindeki samimi olmayan davranışları da bazen problemler ortaya çıkarabilmektedir. Söz gelimi “Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar” isimli eserdeki Levent Cangüven, öğretmenin ona “Levo, sen gel bakayım! (SKOA, s. 17) şeklindeki hitabını alaycı bulur ve bunu “(Öğretmenin) seslenişi artık o müdür yardımcısı gibi alaylıydı. Oysa arkadaşlarım, annem, babam aynı dört harfi yan yana getirip söylediğinde güzel ve sıcak bir kelimeydi adım, demek insan duygusunu, düşüncesini aynı dört harfi kullanarak başka başka yansıtabiliyordu (SKOA, s. 17).” cümleleriyle izah etmeye çalışır. Eserlerde kişisel açıdan öğrencileri rahatsız eden bir diğer davranış da ayrımcılıktır. Aynı eserde “Bazı çocukları düzeltmenin bazılarını da görmezden gelmenin ayrımcılık olduğunu sonradan öğrendim. Ayrımcılığın öfkeyi körükleyeceğini bilmiyor olmalıydı öğretmen, ben de bilmiyordum, şimdi bunları yazarken anlıyorum her şeyi. Evet, şimdiki aklımla bakarsam o yıllara, benim değil, öğretmenin kendisini düzeltmesi gerekiyordu (SKOA, s. 30).” biçiminde yer bulan cümleler ayrımcılığın çocuk ruhunda açtığı derin yaraları yansıtmaktadır.

İncelenen eserlerdeki öğretmen karakterlerin tüm olumsuz görünümüne karşın az da olsa olumlu olarak yansıtıldığı bölümler de vardır. Örneğin öğretmenlerin bazen öğrenciler arasındaki sorunlarda arabulucu konumda yer aldıkları (BÖÖ, s. 117; YÖÇ, s. 48, 134); sorumluluklarını bilip yerine getirdikleri (YÖÇ, s. 47); öğrenme konusunda öğrencileri teşvik ettikleri (ÇÖ, s. 47); ceza konusunda ölçülü davrandıkları (YÖÇ, s. 3); komik, hatta çılgın davranışlar sergiledikleri (YÖÇ, s. 12) görülür.

3.2. Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarında İdareci Karakterlerin Yansımaları

Şekil 2: İdareci Karakterlerle İlgili Problem Alanları

İncelenen eserlerde tıpkı öğretmen karakterlerde olduğu gibi idareci karakterlerin de olumsuz nitelikleriyle öne çıktığı görülmektedir. Özellikle idareci karakterlerin otorite ve iletişim kurma biçimlerinde ve öğrencilere karşı davranışlarında belirgin problemler bulunmaktadır.

İdareci karakterlerin otorite kurma biçimleri öğrencilerle ilişkilerinde en büyük problem alanıdır. İdareciler bilhassa tehdidi bir terbiye etme yöntemi olarak algılamaktadır. Örnek olarak "Yaratık Öğretmen Çıldırdı" isimli kitapta Bayan Blunt'un öğrencilere hitaben "Gruplara ayrılacaksınız. Bütün gün kendi grubunuzla kalacaksınız. Hiç kimse tek başına dolaşmayacak. Tabii Kaya Tepesi'nde ceza çekmek istemiyorsa" (YÖÇ, s. 21) türünden cümleleri idarecilerin öğrencileri tehdit ettiğini ispatlamaktadır. Benzer şekilde "Böyle de Ödev mi Olur?" isimli kitaptaki müdürün bayrak töreninde gülen öğrencileri okuldan atmakla tehdit etmesi daha da kötüsü öğrencilerin anne ve babalarına bu durumu haber vermekle korkutması idarecilerin öğrencileri şekillendirmek için tehdidi bir araç olarak kullandıklarının göstergesidir. İdareciler öğrencilere hakaret etmedikleri anlarda da seslerini yükseltmeyi bir maharet olarak algırlar ve kızgınlık göstererek öğrencileri kontrol etmeye çalışırlar. Söz gelimi "Böyle de Ödev mi Olur?" isimli eserde müdürün konuşurken yaptığı hatayı düzeltmek için sesini yükseltmesi bu kapsamda düşünülebilir (BÖÖ, s. 71). Hakaret de idarecilerin kullandıkları bir diğer otorite kurma biçimidir. "Yaratık Öğretmen Çıldırdı" isimli eserde "Bu sabah bir kişi olsun beynini kullanmayı başardı hiç olmazsa" (YÖÇ, s. 24) şeklinde Bayan Blunt'un öğrencileri hedef alarak kullandığı ifadeler bu duruma örnek olarak gösterilebilir. İdarecilerin öğrencileri disiplin altına sokmak için başvurdukları bir diğer yöntem de cezadır. "Yaratık Öğretmen Çıldırdı" isimli eserde Bayan Blunt'un her kural dışı davranışta öğrencilere üzgün surat vermesi üçüncü üzgün suratta ise öğrencileri Kaya Tepesi'ne çalışmaya göndermesi ve inanılmaz ağırlıktaki kayaları taşımaya zorlaması cezanın idarecilerin elinde ne denli bir otorite unsuruna dönüştüğünü gözler önüne sermektedir (YÖÇ, s. 7). İdareciler aslında araç olan okul kurallarını amaç haline getirip kurallar üzerinden öğrencileri kalıplara sokmaya çalışmaktadırlar. "Böyle de Ödev mi Olur?" isimli kitaptaki müdürün bayrak törenlerinde öğrencilere devamlı olarak kıyafet yönetmeliğini hatırlatması, kurallar üzerinden otorite kurma çabasının bir diğer yansıması olarak kabul edilebilir.

Otorite kurma biçimleri gibi idarecilerin genel karakter özellikleri de incelenen eserlerde olumsuz olarak yansıtılmıştır. Bu kapsamda idarecilerin en göze batan yönleri son derece yüksek bir egoya sahip olmalarıdır. "Böyle de Ödev mi Olur?" adlı eser ekseninde düşünüldüğünde okul müdürünün kendi sesinin bütün semt tarafından duyulmasından hoşlanması, bunun için mikrofonun sesini sonuna kadar açması (s. 62); her fırsatta iradesinin çok sağlam olduğunu ve öğrencilerin kendisini örnek almaları gerektiğini belirtmesi (s. 73), yine "Yaratık Öğretmen Çıldırdı" isimli eserde okul müdiresinin başış toplayarak okul önüne kendi heykelini yaptırmak istemesi (s. 8) idarecilerin egoları hakkında bir fikir vermektedir. İdarecilerin tutarsızlıkları da onların genel karakter özellikleriyle ilgili bir sıkıntıdır. Öğrencilerini kahkahalarını tutamama konusunda eleştiren müdürün kendisini ziyarete gelen velilerin yanında iradesine hâkim olamayıp kahkahalarla gülmesi ve bu kahkahaların uzun

süre okul koridorlarını çınlatması idarecilerin tutarsız davranışlarından yalnızca biridir (BÖÖ, s. 142). Paraya düşkün olmak da incelenen eserlerde göze çarpan olumsuz idareci özelliklerinden biridir. Mesela Bayan Blunt'un öğrencilerle konuşurken onları önemsememesi ve "Benim düşünmem gereken daha önemli şeyler var... Yapmam gereken işler, görmem gereken trilyonerler var benim (YÖÇ, s. 112)." şeklindeki söyleyişi para söz konusu olunca öğrencilerin ikinci plana atılabileceğinin bir örneğidir. Öğrenciler arasında ayrımcılık yapmak da yine idarecilerde görülen zayıf karakter özelliklerindedir. "Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar" isimli eser bu anlamda değerlendirildiğinde kitaptaki müdürün okula gelen velilerden bazılarını güler yüzle karşılayarak onlara "siz" diye hitap etmesi, bazılarını ise azarlar biçimde konuşması ve "sen" hitabıyla iletişim kurması bu durumu kanıtlamaktadır.

İncelenen eserlerde idarecilerle ilgili göze çarpan bir diğer problem alanıysa iletişim biçimidir. Müdürler genellikle nasihat vermekten hoşlanmakta, bu durum da öğrencilerin hoşuna gitmemektedir. Okul müdürlerinin en ufak bir olayda öğrencileri odalarına çağırmaları, uzun uzun konuşmaları (BÖÖ, s. 73), erdeme dair sözler etmeleri (YÖÇ, s. 142) idarecilerin iletişim kurma biçimleriyle ilgili dikkat çeken örneklerdendir. İdarecilerin alaylı ve samimiyetsiz hitapları da incelenen kitaplarda öne çıkan iletişim problemlerinden biridir. Mesela "Sınıfta Kalanlar Okul Açtılar" isimli eserde kitabın kahramanı Levent'in kendisine arkadaşlarının ve annesinin "Levo" diye seslenmelerini bir yakınlık göstergesi olarak değerlendirirken okul idarecilerinin "Levo" hitabını samimiyetsiz ve alaycı bulması ve bu durumu "...annemin Levo deyişyle okul müdürünün Levo'su arasında uçurum vardır (SKOA, s. 5)." ifadeleriyle anlatması dikkat çekicidir.

4. Tartışma ve Sonuç

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında öğretmen ve idareci karakterlerin yansımalarının incelendiği çalışmada hem öğretmen hem de idareci karakterlerin otorite kurma biçimlerinde problem yaşadıkları görülmektedir. Her iki karakterin de pek çok kez öğrencileri tehdit ettikleri, hatta bununla kalmayıp tehdidi hakarete dönüştürdükleri, kuralları mecrasından çıkardıkları, asık suratlı olmayı bir marifet olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Eserlerde öğretmen ve idareci karakterlerin otorite konusunda farklılaştıkları noktalar ceza verme ve cezayı algılama tarzlarından kaynaklanmaktadır. İdareciler ceza vermeye daha eğilimliken, öğretmenler bu konuda daha anlayışlıdır. Bu durum biraz da öğretmenlerin okul içindeki pozisyonlarıyla ilgilidir. Eserlerde bu şekilde bir kurgunun sunulmuş olmasının günlük hayatta pek çok kez karşılaşılan otorite problemlerini vermesi yönüyle olumluyken, öğretmenleri ve okul idarecilerini sevgiden yoksun bireyler olarak sunması yönünden de sıkıntılı olduğu düşünülmektedir.

İncelenen eserlerde ortaya çıkan bir diğer problem alanı da iletişimdir. Birlikte daha çok vakit geçirmekten kaynaklanıyor olacak ki öğretmenlerin öğrencileriyle iletişim problemleri eserlerde daha çok göze batmaktadır. Öğretmenler kullandıkları dille, ilgisizlikleriyle ve de uzun konuşma istekleriyle kimi zaman iletişim sürecini aksatırlar. Aynı şekilde öğretmenler kadar olmasa da idareciler de verdikleri uzun nasihatlerle öğrencileri bıktırırlar. Eserlerde

çoğu zaman karikatürize edilerek yansıtılan bu durum, toplumun aydın kesimini temsil eden öğretmen ve idarecileri sunma bakımından sorunlu olabilir.

Kişisel özellikler de idareci ve öğretmen karakterlerin yansıtılmasında bir problem alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Eserlerde öğretmen karakterler idareci karakterlere göre daha olumlu resmedilmiştir. Bunda öğretmenin otoriteyi temsil etmemesi başka bir deyişle idarecilerin okul sınırları içerisinde doğrudan otoritenin temsilcisi olmasının etkisi büyüktür. Dolayısıyla incelenen eserlerin hemen hepsinde idareciler olumsuz karakterler olarak okura sunulmuştur. Bu cümleleri destekler nitelikte kitaplardan yalnızca birinde öğretmen karakteri alaycı ve ayrımcı bir kişilik olarak sunulurken, idareci karakterler ise hemen tüm kitaplarda yüksek egolu, tutarsız, paraya düşkün ve ayrımcı karakterler olarak gösterilmektedir. Otorite kimi insanların elinde amacı dışında kullanılsa da günlük hayatta bazı prosedürlerin devam edebilmesi açısından insanlar sorumluluk alabilmektedir. Dolayısıyla yetki ve sorumluluk alan karakterlerin potansiyel birtakım zaafılara sahip olduklarını düşünmek doğru bir yaklaşım değildir.

İdareciler için bir problem alanı olmasa da öğretmen algısının problemlilik olarak oluşmasında önemli bir etken de ödevlerdir. Ödevlerin amacı konusunda öğrencilerin ve velilerin ikna edilemeyeşleri, ödevlerin tek başına yapılabilir olmayışı, çoğu zaman ceza olarak verilmesi ödevlerle ilgili temel sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır. Kitapların geneline bakıldığında öğrenciler ödevleri zorla yaptırılan bir iş olarak görmekte, yaptıkları işin kendilerine bir fayda getirip getirmeyeceği konusunda tereddüt yaşamaktadırlar. Esasında bu durum gerçek hayattan çok farklı değildir. Bu durum, okurların kitaptaki karakterlerle özdeşim kurması ve öğretmenlerin kendilerini ve ödev veriş biçimlerini sorgulamaları açısından önemlidir.

Sonuç olarak, çalışmada öğretmen ve idareci karakterlerin yazınsal nitelikli çocuk kitaplarındaki yansımaları incelenmiş, otorite ve iletişim kurma biçimlerinin, ödevlerin ve kişisel birtakım zaafaların olumsuzluk olarak belirdiği görülmüştür. Bununla birlikte özellikle erken Cumhuriyet dönemindeki yazınsal nitelikli eserlerde öğretmene ve idareci karakterlere ilerici ve aydınlatıcı bir işlev yüklenmesine rağmen; yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında öğretmen ve idareci karakterlerin daha gerçekçi yansıtıldığı tespit edilmiştir.

Yazar Katkı Oranları

Tüm yazarlar makalenin tüm süreçlerinde eşit oranda rol almışlardır. Tüm yazarlar çalışmanın son halini okumuş ve onaylamıştır.

Çıkar Çatışma Beyanı

Yazarlar çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Kaynakça

- Almerico, G. M. (2014). Building character through literacy with children's literature. *Research in Higher Education Journal*, 26, 1-13.
- Aydın, Y. (2006). *Reşat Nuri Güntekin'in Çalukuşu, Acımak, Yeşil Gece, Kan Davası romanlarında öğretmen tipleri ve toplumun öğretmen algılaması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Aykaç, N. ve Türkoğlu, İ. E. (2011). Çocuk ve gençlik edebiyatı bağlamında Montaigne'in denemelerinin eğitimsel değerler açısından değerlendirilmesi. 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* içinde (s. 181-190). Ankara Üniversitesi.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice Hall,
- Barone, D., Meyerson, M., & Mallette, M. (1995). Images of teachers in children's literature. *The New Advocate*, 8(A), 257-270.
- Baskın, S., & Toyran, M. (2016). Cumhuriyet dönemi Türk romanında eğitim. *Bartın Üniversitesi Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu* içinde (s. 421-437). Bartın Üniversitesi.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*. 9 (2), 27- 40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Çe, M. (2016). *Çılgın öğretmen*. Uğurböceği Yayınları.
- Destegüloğlu, B. (2020). *Çocuk kitaplarındaki kötü karakterlerin görünümleri ve ortaokul öğrencilerinin kötü karakterlere ilişkin algıları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi.
- Dumanlı Kadızade, E. ve Aslan, Y. (2022). Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Otoriterliğin Çeşitli Görünümleri: Rıfat Ilgaz ve Christine Nöstlinger Örneği. *Türkçenin Eğitimi-Öğretiminde Kuramsal ve Uygulamalı Çalışmalar 12* içinde. Türk Dil Kurumu.
- Erdoğan, F. (2014). *Böyle de ödev mi olur?* Mavibulut Yayınları.
- Evans, S. and Bates, L. (2000). From Mark Twain to Toni Morrison: Subverting Teacher Authority in *Children's Literature*. *National Council of Teachers of English*, November 19, 2000 Milwaukee, USA.
- Günday, R. (2014). Emile Zola'nın Gerçek ve Reşat Nuri Güntekin'in Yeşil Gece adlı romanlarında rahip/hoca ve öğretmen tipleri. *PAÜSBED*, 18, 115-134.
- İzgi, M. (2016). *Yumurtadan çıkan öğretmen*. Bilgi Yayınları.
- Kalfa, M. (2013). Cengiz Aytmatov'un ilk öğretmen romanındaki eğitsel sorunlar ve öğretmen imgesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(1), 202-210.
- Karacan, Ş. G. (2013). *Off ya! Yine mi ödev?* Nesil Yayınları.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expended sourcebook*. SAGE Publications.
- Niemi, N.S., Smith, J.B. & Brown, N. (2014). The portrayal of teachers in children's popular fiction. *Journal of Research in Education*, 20(2), 58-80.

- Ramsey, K. H. (2003). The Portrayal of Teachers in Children's Literature. *Advanced Childrens Literature*, 1-10.
- Sandefur, S. & Moore, L. (2004). The nuts and bolts of teacher images in children's Picture storybooks: A content analysis. *Education*, 125(1), 41-55.
- Sertbarut, M. (2013). *Sınıfta kalanlar okul açtılar*. Çizmelikedeki Yayınları.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve edebiyat*. Tudem Yayınları.
- Sevinç, C. (2012). Aydının halkla imtihanı: Ziya Gökalp'in "halka doğru" düsturu bağlamında Cumhuriyet'in ilk çeyreğinde Türk romanında idealist öğretmen tipleri. *Gazi Türkiyat Dergisi*, 10, 128-163.
- Toker, Ş. (2002). Cumhuriyet sonrası Türk romanında öğretmen ve sorunları. *Ege Eğitim Dergisi*, 2 (1), 1-10.
- Triplett, C., & Ash, G. (2000). Reflecting on the portrayal of teacher-studentrelationships in children's literature. *New Advocate*, 13 (3), 241, 245-246.
- Watkins, S. (2016). *Yaratık öğretmen çıldırdı*. Domingo Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Extended Summary

1. Introduction

It is known that teachers play a great role in shaping the characters of children at an early age. In this context, the character of the teacher takes place in many works in different ways. It is seen that teacher characters also started to take place in the type of novel that developed after the Tanzimat in Turkish literature. However, it is noteworthy that there was an increase in the reflection of the teacher character in Turkish literature with the disintegration of the Ottoman Empire and the proclamation of the Republic.

In the relevant literature, there are studies on the reflection of the teacher and principal characters in children's books. However, this study was designed due to the fact that there was no direct study on how the teacher and principal characters appear in children's books, and the value that children attribute to the teacher and the principal. In the study, an answer was sought to the question of "How is the character of the teacher and, in connection with this, the administrator, presented in literary children's books".

2. Method

The study was designed with a document analysis design. This design includes the analysis of written materials containing information about the case or cases that are aimed to be investigated (Yıldırım and Şimşek 2011, 187). The design is also functional in that it allows for detailed examinations (Bowen 2009, 27). In the study, the document analysis design was preferred because the appearances of the teacher and principal characters in the children's books were determined.

In line with the purpose of the study, the works containing the characters of teachers and principals were obtained by taking into account the opinions of the relevant field experts. Afterward, these works were read considering the sub-problem of the research, and the works that were not thought to reflect the child's point of view and reality were not included in the study group. While determining the works, more than one work of the same author was not included, and the works of different authors were tried to be used as much as possible.

The works examined in the study were first read by the researchers without keeping any records. Afterwards, the books were read in the light of the sub-problem of the research, and the sections about the characters of the teacher and the principal were recorded without any filtering. These recorded data were uploaded to the NVIVO 11 qualitative data analysis program, where they were first subjected to descriptive analysis and then to content analysis. In order to increase the validity and reliability of the study, coding was done by considering the reliability formula of Miles and Huberman (1994).

3. Findings, Discussion and Results

In the study, in which the reflections of teachers and principal characters in children's books are examined, it is seen that both teachers and principal characters have problems in the way they establish authority. It is seen that both characters threaten students many times, not only that, they also turn the threat into an insult, they perceive the rules differently and they are sullen. Another problem area that arises in the works examined is communication. It will be due to spending more time together that the communication problems of teachers with their students are more prominent in the works. Personal characteristics also emerge as a problem area in the reflection of the principal and teacher's characters. In the works, the teacher characters are portrayed more positively than the principal characters. Although it is not a problem area for principals, an important factor in the problematic perception of teachers is homework. The fact that students and parents cannot be persuaded about the purpose of homework, that homework cannot be done alone, and that it is often given as punishment is the main problems related to homework.

As a result, in the study, the reflections of the teacher and principal characters in children's books were examined, and it was seen that authority and communication styles, assignments and some personal weaknesses appeared as negativities. However, it has been noticed that the teacher and administrator characters in the children's books of the early Republican period were idealized by assigning a progressive and enlightening function. In the children's books of later periods, it was also determined that the characters of the teacher and the principal were reflected more realistically.